

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, старшого дослідника
Ярмоли Наталії Анатоліївни на дисертаційне дослідження Ніколенко Ірини
Анатоліївни «Організаційно-методичні умови діяльності педагогічних
працівників інклюзивних груп закладу дошкільної освіти», представленого
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
016 Спеціальна освіта**

Актуальність дослідження. Представлене дисертанткою наукове дослідження за темою «Організаційно-методичні умови діяльності педагогічних працівників інклюзивних груп закладу дошкільної освіти» є своєчасним науковим пошуком, актуальність якого зумовлена кількома фундаментальними чинниками, які визначають сучасний розвиток системи дошкільної освіти в Україні в умовах впровадження інклюзивного навчання. У світлі євроінтеграційного курсу України та глобальних тенденцій гуманізації освіти особливої уваги потребує підготовка педагогів, спроможних ефективно працювати в умовах різноманіття, враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини, включно з тими, які мають особливі освітні потреби (ООП).

Незважаючи на прогрес у законодавчому забезпеченні інклюзивної освіти, практика функціонування інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти демонструє наявність серйозних суперечностей: між формальним включенням дітей з ООП у дошкільне середовище та фактичною готовністю педагогічного колективу забезпечити якісний освітній процес для всіх дітей; між інституційною вимогою забезпечення підтримки і реалізації індивідуальних освітніх траєкторій та обмеженим рівнем методичної підготовки педагогів до цієї діяльності. Ситуація ускладнюється загальнонаціональними викликами, зумовленими війною в Україні, що призвело до значного зростання кількості дітей з освітніми та психоемоційними труднощами, а також до відтоку кадрів з освітньої сфери. Особливо гостро постала проблема кадрового забезпечення інклюзивних груп та підвищення професійної майстерності наявного педагогічного персоналу, який часто не має спеціальної підготовки.

У цьому контексті запропоноване дослідження є надзвичайно своєчасним і суспільно значущим. Авторка піднімає проблему формування організаційно-

методичних умов для професійної діяльності вихователів та асистентів вихователів, ґрунтуючись на принципах інклюзивності, партнерства, міждисциплінарного підходу та новітніх педагогічних технологій.

Наукова новизна та теоретичне значення. Новизна представленого дисертаційного дослідження Ірини Ніколенко полягає в тому, що **вперше:**

- теоретично узагальнено, розроблено та експериментально перевірено структурно-функціональну модель ефективності діяльності вихователів і асистентів вихователів інклюзивних груп закладів дошкільної освіти;

- запропоновано авторську Програму підвищення кваліфікації з технологіями інтерактивного навчання, яка включає чотири компоненти (мотиваційно-ціннісний, нормативно-діяльнісний, комунікативно-діяльнісний, практично-діяльнісний) і орієнтована на розвиток професійної компетентності педагогів, що є науковим внеском у теорію інклюзивної освіти;

- запропоновано новий підхід до підвищення ефективності діяльності вихователів та асистентів вихователів через впровадження системного методичного впливу, що базується на інклюзивних цінностях, командній взаємодії та професійній компетентності;

- систематизовано і науково обґрунтовано організаційно-методичні умови діяльності педагогічних працівників інклюзивних груп, як взаємопов'язаний комплекс внутрішніх і зовнішніх факторів, що забезпечують ефективність освітнього процесу. Авторка вперше комплексно визначила та науково обґрунтувала організаційно-методичні умови (інклюзивні цінності, нормативно-правове забезпечення, професійну взаємодію та компетентність), що забезпечують ефективну роботу педагогів ЗДО в інклюзивному середовищі;

- практично доведено ефективність авторської Програми через результати експериментального впровадження: показники професійних компетентностей у педагогів експериментальних груп статистично достовірно покращились у порівнянні з контрольними. Теоретичне узагальнення та апробація авторської програми підвищення кваліфікації доповнюють існуючі наукові підходи, сприяючи формуванню сучасної парадигми професійної підготовки кадрів.

Таким чином, новизна дослідження полягає в комплексному підході до професійного розвитку педагогів інклюзивних груп та в методичному забезпеченні їх діяльності засобами інноваційного навчання.

У першому розділі дисертаційного дослідження здійснено теоретичний аналіз наукової, загально-педагогічної, спеціальної психолого-педагогічної літератури, міжнародного досвіду з проблеми дослідження, що дало змогу дисертанті визначити, що професійна діяльність педагогів, зокрема вихователя, асистента вихователя щодо організації процесу інклюзивного навчання дітей з ООП, багатоаспектна і потребує чіткого управління, створення умов для підвищення ефективності діяльності, визначення чітких функціональних обов'язків, спрямованих в тому числі, на підтримку дитини з особливими освітніми потребами та визначених конкретними потребами та можливостями дитини з ООП.

Поруч з цим, представлено глибокий аналіз державної політики, законодавчого та нормативно-правового забезпечення у сфері інклюзивної освіти, у тому числі аналіз документів ЗДО, практичний досвід з організації діяльності вихователя, асистента вихователя в закладах дошкільної освіти в Україні, що склали основу для проведення дослідження.

Теоретичний розділ виконано на високому науковому рівні, він логічно структурований, змістовно наповнений і створює підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження. Авторка коректно використовує наукові джерела, демонструє вміння критично осмислювати існуючі підходи та формулювати власну позицію.

У другому розділі Іриною Ніколенко охарактеризовано методологічні підходи до побудови освітньої моделі, визначено структурні складові, представлено авторську структурно-функціональну модель, окреслено організаційно-методичні умови оптимізації діяльності вихователя, асистента вихователя. Розроблено авторську Програму для вихователів, асистентів вихователів інклюзивних груп закладів дошкільної освіти щодо підвищення їх фахової компетентності.

У третьому розділі дисертаційної роботи авторка зосереджується на деталізації теоретико-методичного обґрунтування та експериментального впровадження авторської Програми підвищення кваліфікації вихователів і асистентів вихователів інклюзивних груп закладів дошкільної освіти. Авторка зосередила увагу на розробці змісту Програми, яка відповідає сучасним вимогам до професійної підготовки педагогічних кадрів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Було детально охарактеризовано модульну побудову Програми, що включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, комунікативний і діяльнісний компоненти, які спрямовані на розвиток професійної компетентності, формування інклюзивних цінностей, здатності до командної взаємодії та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій дітей з особливими освітніми потребами. У межах розділу також проведено експериментальну перевірку ефективності Програми шляхом організації педагогічного експерименту, де фіксувалися зміни в рівні професійної підготовленості учасників до та після проходження навчання. Результати експерименту засвідчили позитивну динаміку у формуванні необхідних знань, умінь і навичок у вихователів та асистентів вихователів, що підтверджено статистично значущими показниками. Таким чином, у третьому розділі авторка комплексно обґрунтувала практичну доцільність розробленої Програми та її ефективність як інструменту підвищення якості освітньої діяльності в умовах інклюзивного дошкільного середовища.

Дисертаційна робота має високий рівень наукового стилю викладу, відзначається логічною структурою, ясністю формулювань, глибоким аналізом літературних джерел і аргументованими висновками. Оформлення роботи відповідає всім вимогам щодо наукових досліджень такого рівня, посилання на джерела є коректними, науковий апарат витриманий. Особливої уваги заслуговує глибина й обґрунтованість інтерпретації результатів, а також здатність авторки робити узагальнення, визначати практичну цінність отриманих даних, формувати рекомендації на основі виявлених закономірностей. Робота містить усі необхідні елементи – вступ, огляд літератури, методологічні основи, результати дослідження, висновки та додатки.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог академічної доброчесності не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертанта засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження Ірини Ніколенко викладено в 11 наукових публікаціях, серед яких: 2 публікації (у співавторстві) в міжнародних наукових виданнях категорії А; 3 публікації у наукових фахових виданнях України категорії В; 1 публікація у міжнародній колективній монографії; 5 тез доповідей у збірниках міжнародних науково-практичних конференцій.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Незважаючи на високу оцінку та належний науковий рівень дослідження, дисертація не позбавлена певних недоліків, які, втім, не знижують її загальної наукової цінності:

1. У роботі спостерігається надмірна деталізація окремих теоретичних аспектів. Зокрема, у першому розділі спостерігається значний обсяг опису нормативно-правового поля та історичних засад інклюзивної освіти. Доцільно було б скоротити обсяг нормативно-теоретичної частини, зосередившись на аналітичному підході та критичному переосмисленні наявного практичного досвіду, замість простого викладення нормативних документів.

2. У деяких фрагментах тексту терміни «організаційно-методичне забезпечення», «методична підтримка» та «професійна взаємодія» вживаються як взаємозамінні, що може викликати термінологічну нечіткість. Ці визначення хоч і близькі за змістом, однак вживаються без уточнення щодо ієрархії чи відмінностей між ними. Було б доцільно надати єдине чітке формулювання ключового поняття, що дозволить уникнути подвійного тлумачення, а також забезпечить концептуальну логічність дослідження.

3. У роботі значну увагу приділено підвищенню кваліфікації вихователів та асистентів вихователя, однак не повністю розкрито вплив чинників воєнного стану на організацію післядипломної педагогічної освіти, зокрема:

- адаптацію програм навчання до кризових умов,
- нові виклики для педагогів в умовах стресу та психологічного виснаження,
- використання дистанційних або гібридних форм підвищення кваліфікації.

З огляду на те, що експериментальна перевірка авторської програми відбувалася в реаліях повномасштабної війни, доцільно було б ширше висвітлити ці особливості та надати практичні рекомендації для подібних кризових ситуацій у майбутньому.

4. Оцінка ефективності авторської Програми базується переважно на кількісних методах: анкетуванні, тестуванні, педагогічному експерименті, моніторингу, вивченні документів і застосуванні статистичного аналізу. Методи збору даних були орієнтовані на оцінювання за визначеними критеріями (мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним), із застосуванням ситуаційних кейсів та моделювання ситуацій, але без залучення відкритих якісних методів, таких як інтерв'ю чи аналіз рефлексивних відгуків учасників.

Було б доречно доповнити результати експерименту якісними даними – інтерв'ю, спостереження, відкриті відповіді учасників – для глибшого розуміння впливу Програми.

5. Подекуди в роботі зустрічаються повтори (наприклад, у висновках до розділів та загальних висновках), а також наявні дрібні стилістичні неточності. Це не знижує наукову цінність праці, проте її редагування могло б покращити загальне сприйняття тексту.

Висловлені побажання та зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. З огляду на вищезазначене вважаємо, що дисертаційне дослідження Ніколенко Ірини Анатоліївни «Організаційно-методичні умови діяльності педагогічних працівників інклюзивних груп закладу дошкільної освіти» за актуальністю, змістом, наукової новизною, практичним значенням та повнотою викладу даних відповідає спеціальності 016 Спеціальна освіта та вимогам до оформлення дисертацій, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження

Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019) і Постановою КМ України від 12.01.2022 №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанов КМ України №341 від 21.03.2022 року; №502 від 19.05.2023; №507 від 03.05.2024), а її авторка – Ніколенко Ірина Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії PhD галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
заступник директора з наукової роботи Інституту
спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка НАПН України

Наталія ЯРМОЛА